

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ЕКОНОМІЦІ

Ю. О. Набатова,
к.е.н., доцент
кафедри «Фінанси,
банківська справа та
страхування»; А. П.
Шостак,
магістрант, ФЕУ-122,
Запорізький
національний
технічний
університет, м.
Запоріжжя, Україна

Бюджетна система України – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права [1]. З метою посилення впливу бюджетної системи на соціально-економічний розвиток країни необхідно вживати заходів, спрямованих на підвищення рівня збалансованості бюджету, ефективності використання бюджетних коштів, удосконалення міжбюджетних відносин, забезпечення якісного виконання бюджетів усіх рівнів, здійснення дієвого фінансового контролю, а головне – забезпечення стійкості бюджетної системи. Бюджет є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку країни. Бюджетна система є одним з основних інструментів регулювання соціальної, виробничої, інвестиційної, регіональної, зовнішньоекономічної діяльності країни [3].

Бюджетна система України є залежною від політичної стабільності та ситуації на світових сировинних ринках. Через це обмежені можливості для бюджетного маневру з метою суттєвого збільшення

бюджетних витрат за напрямками, які обумовлюють економічний розвиток країни. При цьому прийняті бюджетні зобов'язання не можуть бути істотно скорочені внаслідок соціальної спрямованості значної їх частини. Структура бюджетних витрат не є оптимальною для стимулювання

економічного розвитку. Направлених з бюджету коштів на реалізацію економічного розвитку інфраструктурних проектів, проектів у сфері освіти і науки не достатньо. Міжбюджетні відносини поки не в повній мірі налаштовані на стимулювання органів державної влади та місцевого самоврядування до створення умов для підприємницької та інвестиційної діяльності, які об'єктивно є основою збільшення доходів місцевих бюджетів. Бюджетна політика багато в чому залишається неясною для суспільства, необхідність і суть конкретних рішень і дій органів державної влади в цій сфері не розкриваються належним чином [3].

У макроекономічних умовах виконання бюджету, за даними Державної служби статистики України, зростання реального ВВП упродовж 2016 року прискорювалося з 0,1 % у I кварталі до 4,7 % у IV кварталі порівняно з відповідним кварталом 2015 року. За оцінками Мінекономрозвитку, за підсумками 2016 року зростання реального ВВП незначно перевищує прогнозний показник на рівні 2 %, врахований у розрахунках показників бюджету на 2016 рік [4].

Позитивні тенденції у розвитку вітчизняної економіки в умовах несприятливої зовнішньої кон'юнктури були зумовлені зростанням внутрішнього попиту, насамперед інвестиційного.

Так, за 9 місяців 2016 року обсяги освоєних капітальних інвестицій зросли на 16,4 % проти їх скорочення на 6 % за відповідний період 2015 року.

У 2016 році після дворічного скорочення відновились тенденції до зростання прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) – за даними Держстату, за 9 місяців 2016 року їх чистий приріст становив 2,6 млрд дол. США проти відпливу у розмірі 1,8 млрд дол. США за відповідний період 2015 року [4].

Згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» затверджено: доходи – у сумі 595,2 млрд грн, видатки – у сумі 667,8 млрд грн та граничний розмір дефіциту державного бюджету – у сумі 83,7 млрд грн [2].

При цьому, упродовж 2016 року виникла необхідність у коригуванні бюджетних показників, пов'язана із підвищенням соціальних стандартів (зокрема заробітних плат, допомог, пенсій), потребою у збільшенні видатків на компенсацію населенню підвищення тарифів на енергоносії та на підтримку обороноздатності країни.

З урахуванням усіх змін до бюджету 2016 року планові показники доходів державного бюджету були збільшені до 608,0 млрд грн, видатків – до 681,5 млрд грн, а граничний обсяг дефіциту державного бюджету не змінився [4].

Рівень виконання бюджетних показників у 2016 році становив 616,3 млрд грн, що на 81,6 млрд грн, або на 15,3 % більше ніж у 2015 році. Найбільші надходження до держбюджету в 2016 році становили:

– ПДВ з вироблених на території України товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування – 54,1 млрд грн, що на 14,4 млрд грн, або на

36,2%більшеніжy2015році;

- ПДВ із ввезених на територію України товарів 181,5 млрд грн, щона42,7млрдгрн,абона30,8%більшеніжy2015році;
- з податку на прибуток підприємств – 54,3 млрд грн, що на 19,6млрдгрн,абона56,3%більшеніжy2015році;
- з податку та збору на доходи фізичних осіб (у т.ч. військового збору і податку на доходи фізичних осіб із доходу у вигляді процентів) – 59,8 млрд грн, що на 32,7%, або на 14,7 млрд грн більше від аналогічного показника 2015 року;
- податок на використання надр – 39,7 млрд грн, що на 2,7 млрд грн, або на 7,3%більшеніжy2015році [4].

У 2016 році Урядом проводилася виважена політика видатків, ресурси державного бюджету спрямовувались у першу чергу на фінансування основних захищених статей бюджету (відповідно до ст.55 Бюджетного кодексу України): на забезпечення обороно- здатності держави, своєчасне виконання боргових зобов'язань, фінансування відповідно до планових показників усіх соціальних виплат та допомог [1].

Касові видатки Державного бюджету України за 2016 рік проведені в обсязі 684,9 млрд грн, у тому числі за загальним фондом – 642,6 млрд гривень. Проти 2015 року видатки державного бюджету зросли на 108,0 млрд грн, або на 18,7%.

У 2016 році на оборону і безпеку держави спрямовано загальний ресурс у сумі 121,3 млрд грн, що на 25,5 млрд грн, або у 1,3 рази більше порівняно з 2015 роком [4].

Видатки державного бюджету на обслуговування державного боргу (за функціональною класифікацією видатків) у 2016 році становили 95,8 млрд грн, що на 11,3 млрд грн, або на 13,4 % більше ніж у 2015 році. У 2016 році Урядом було забезпечено фінансування соціальних видатків. Наприклад, за економічною класифікацією видатків касові видатки державного бюджету на соціальне забезпечення за 2016 рік були здійснені в обсязі 153,3 млрд грн, що на 49,2 млрд грн, або на 47,3 % більше ніж у 2015 році, а видатки на виплату заробітної плати та нарахувань для працівників бюджетної сфери становили 105,4 млрд грн, що на 25,5 млрд грн, або на 31,9%більшеніжy2015році [4].

У 2016 році річний плановий показник дефіциту державного бюджету зі змінами, що включають коригування граничного обсягу дефіциту за спеціальним фондом, внесеними розпорядниками бюджетних коштів, становив 87,2 млрд гривень. Фактично Державний бюджет України був виконаний із дефіцитом у сумі 70,3 млрд гривень [2].

Упродовж року погашення та обслуговування боргу здійснювалось вчасно та в повному обсязі, на погашення державного боргу було спрямовано 111,4 млрд грн та на обслуговування – 95,8 млрд грн.

На кінець 2016 року державний борг становив 1650,8 млрд грн, у т.ч. державний зовнішній борг дорівнював 980,2 млрд грн, державний внутрішній

борг – 670,6 млрд гривень. Гарантований державою борг України на кінець 2016 року становив 278,9 млрд гривень. Сума державного та гарантованого державою боргу України на кінець 2016 року становила 1929,8 млрд гривень [2].

З 2015 року розпочато реформування бюджетної системи в контексті децентралізації та запроваджено нову модель міжбюджетних відносин. За два роки вдалося впровадити перший етап реформи та досягти декількох важливих результатів:

- зміцнено фінансову спроможність місцевих бюджетів;
- забезпечено надання якісних суспільних послуг споживачам завдяки розширенню видаткових повноважень органів місцевого самоврядування [4].

Реформа міжбюджетних відносин та зміни до податкового законодавства сприяли підвищенню рівня фінансового забезпечення місцевих бюджетів та забезпечили формування нових прогресивних відносин в управлінні бюджетними ресурсами, а також створили умови для мотивації органів місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів [4].

Як результат, у 2016 році місцеві органи влади отримали додатковий ресурс, як на виконання повноважень, які є функціями держави і передані їм на виконання без передачі видаткових повноважень, так і на виконання самоврядних функцій [4].

Незважаючи на позитивні тенденції у розвитку вітчизняної економіки, є велика кількість факторів, які негативно впливають на стійкість бюджетної системи України, серед головних – політична криза в країні, яка в 2014 році дала поштовх початку військових дій, анексії АР Крим; зростання цін на енергоносії на світових ринках; низька інвестиційна активність.

У нинішніх умовах важливим для України є забезпечення стійкості бюджетної системи та збалансованості бюджету. Щоб досягти стійкості бюджетної системи, необхідно перш за все розробити бюджетну стратегію, яка буде взаємозалежною зі Стратегією соціально-економічного розвитку держави, виробити бюджетну тактику і розробити основні напрямки бюджетної політики [3].

При формуванні бюджетної політики необхідно виходити з того, що зниження темпів зростання економіки не повинно вести до зниження державних витрат і подальшого погіршення загальноекономічної ситуації. Держава повинна мати відповідні резерви, гнучкі інструменти, помірне боргове навантаження.

Важливим є підвищення ефективності бюджетних витрат, максимально результативне витрачання бюджетних коштів. Впровадження програмних методів бюджетування дозволить перетворити їх в реальний інструмент проведення державної політики, концентрацію бюджетних ресурсів на пріоритетних напрямках для досягнення поставлених цілей [3].

Надзвичайно актуальним кроком є збалансована і розумна податкова політика, яка повинна не тільки виконувати фіскальні функції – максимізувати доходи держави, але і стимулювати економічну й інвестиційну активність,

підвищувати привабливість бізнесу в Україні [3].

Аби досягти стійкості бюджетної системи, необхідна робота щодо пріоритетності видатків бюджетів, а саме – повинна бути змінена структура бюджетних витрат на користь тих, які спрямовані

на розвиток. Витрати на освіту, науку, інфраструктуру повинні бути пріоритетними, їх частка в загальних витратах бюджетної системи України повинна збільшуватися.

Бюджетні інвестиції повинні бути спрямовані на підвищення якості підприємницького та інвестиційного клімату, бюджетні інвестиції в економіку повинні стимулювати зростання приватних інвестицій, сприяти формуванню сучасної транспортної та інженерної інфраструктури.

Необхідно здійснити перехід до «програмного бюджету». Перехід до формування і виконання «програмного бюджету» повинен супроводжуватися впровадженням сучасної державної інтегрованої інформаційної системи управління суспільними фінансами «Електронний бюджет», що дозволить перейти на якісно новий рівень управління державними фінансами і створити інструментарій для прийняття обґрунтованих управлінських рішень з метою підвищення ефективності та результативності бюджетних витрат [3].

Необхідна розробка бюджетної стратегії при різних варіантах розвитку української та світової економік. Усе це дозволить досягти стійкості бюджетної системи в умовах кризових явищ в економіці.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 № 2456. — VIP-редакція від 20.04.2017 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 10.05.2017).
2. Про Державний бюджет України на 2016 рік [Електронний ресурс] : Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII. — Редакція від 28.12.2016, підстава 1809-19 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928-19> (дата звернення: 10.05.2017).
3. *Боголіб, Т. М.* Забезпечення стійкості бюджетної системи України в умовах кризових явищ [Електронний ресурс] / Т. М. Боголіб // Актуальні проблеми економіки. — 2014. — Режим доступу: <http://economics.net/> (дата звернення: 10.05.2017).
4. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2016 рік [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. — 2017. — Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-2702/> (дата звернення: 10.05.2017).

